УДК 811.112.2'373.45

DOI: 10.12958/2227-2844-2020-4(335)-59-66

Кобзар О. І.,
доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри романо-германської філології
ДЗ "Луганський національний університет імені Тараса Шевченка"
м. Полтава, Україна
elenakobzar66@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-5975-4312

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПОЗИЧЕНЬ З АНГЛІЙСЬКОЇ В НІМЕЦЬКОМОВНОМУ ГЛОСАРІЇ ЧАСУ ПАНДЕМІЇ КОВІД-19

Науковцями минулих століть було ґрунтовне доведено, що мова – явище не лише фізіологічне й антропологічне, а й соціальне, оскільки вона може існувати й розвиватися виключно в соціумі. Виконуючи свою головну функцію – найменування предметів, явищ та понять об'єктивної дійсності, мова є одним із засобів освоєння світу (не лише інтелектуального й естетичного, а й практичного), нагромадження і збереження людського досвіду в умовах динамічного розвитку людства. Мова забезпечує всі процеси життєдіяльності людини, допомагаючи їй пристосуватися до свого оточення та умов існування, реалізуватися у соціумі. Суспільство, з свого боку, цілеспрямовано впливає на розвиток мови, розширюючи її словниковий склад відповідно до нових соціальних умов існування за рахунок соціолектів – слів, зумовлених соціальною стратифікацією вокабуляру. Їх дослідження залишається наразі актуальним, оскільки відповідає загальному спрямуванню сучасного мовознавства на вивчення соціального чинника у формуванні мови, взаємовідносин мови й суспільства.

На сьогодні актуальною соціальною ситуацією у всьому світі є життя в умовах швидкого й повсюдного розповсюдження вірусу Covid-19, що однозначно вплинуло на формування лексикону кожної мови. Мета даної статті: розглянути актуальні зміни у словниковому складі німецької мови, спричинені вимушеними умовами існування в новій реальності пандемії коронавірусу, акцентуючи увагу на новоутворених чи ре-актуалізованих англіцизмах. Задля цього в роботі застосовано описово-аналітичний метод для аналізу, класифікації та інтерпретації актуальних англіцизмів, зібраних методом суцільної вибірки з інтернет-текстів ЗМІ, структурно-семантичний метод дослідження способів їх творення та функціональний аналіз для виявлення закономірностей та особливостей їх вживання. Виокремленні нами слова ми зараховуємо до соціолектів (соціальний діалект (лат. *societas* – суспільство і грец. dialektos – наріччя), оскільки вони належать мові, якою розмовляє певна соціальна група, соціальний прошарок та яка переважає всередині

певної субкультури, у даному випадку – соціальної ситуації (Літературознавча енциклопедія, с. 422).

Як соціальні діалекти, соціолекти коронавірусу характеризуються специфікою у формуванні, доборі й використанні лексико-фразеологічних (а іноді й фонетичних, морфологічних та синтаксичних) мовних засобів. Їх глосарій включає в себе певну кількість фахових слів (медичних термінів), однак переважають загальновживані слова у специфічних значеннях. За нашим спостереженням, дані соціолекти переважають не в фаховій (медичній) чи публіцистичній літературі, а в усній неофіційній формі спілкування, активно поширюючись ЗМІ. Нові поняття входять у мову не ізольовано, а в мікросистемах, у словотворчих гніздах, які відображають широке коло явищ, які оточують чи супроводжують дане поняття.

Німецькі філологи, які першими почали досліджувати новоутворену лексику часу коронавірусу, реєструючи її у відповідних словниках (DWDS-Themenglossar zur COVID-19-Pandemie, 2020), відзначили в ній значну кількість англіцизмів (“auffällig viele englische Wörter”). Значна їх частина є професійними термінами, які наразі існують в мові вже 1990-х рр,, що П. Шлобінський пояснює провідною позицією англійської мови у створенні міжнародної терміносистеми, поняття якої переймаються й розвиваються в інших мовах (Sprache in Zeiten von Corona, 2020). Серед причин цього явища можна назвати як екстралінгвістичні (широкі міжнародні й міжмовні контакти, які спричинюють постійне прийняття до лексичного складу німецької мови великої кількості іноземних та інтернаціональних слів), так і інтерлінгвістичні (тяжіння німецької мови до економії мовних засобів).

Проаналізувавши Themenglossar zur COVID-19-Pandemie на предмет запозичень, ми виокремлюємо три типи таких запозичень, а саме: 1) прямі або повні (запозичується лексема з її значенням: англіцизми, абревіатури та акроніми, синтаксичні скорочення); 2) неповні (модифіковані) запозичення: адаптовані, псевдоанглiцизми, англіцизми-скорочення; 3) запозичення словотвірних моделей (запозичується морфема, яка використовується надалі для утворення нових слів із залученням власномовних компонентів: гібридні запозичення, англіцизми-деривати).

Категорія прямих або повних(інтегральних) запозичень охоплює ті англійські лексеми чи вирази, які перейшли у німецьку мову, зберігши свою морфонологічну структуру та значення. Таким німецькі лінгвісти вважають саму назву захворювання - *Coronavirus, das oder der,* якій, як і більшості запозичених термінів, притаманна граматична полігендерність (може бути як чоловічого, так і середнього роду). У **“**Німецькому довідковому корпусі” (DeReKo) зареєстроване використання цього терміну німецькою мовою ще в 1984 році в контексті досліджень СНІДу, після чого це поняття було внесене до словника Дудена. У сучасному контексті *Coronavirus* розуміється у фаховому плані як “представник сімейства родинних вірусів, які спричинюють інфекції дихальних шляхів різної тяжкості”, наприклад, у тексті: “Weltweit werden verschiedene

Mittel und ihre Wirkung gegen das Coronavirus ausprobiert und diskutiert. Bisher gibt es weder eine konkrete Therapie noch Medikamente, die speziell gegen die Sars-CoV-2-Infektion oder Covid-19 zugelassen sind" [Coronavirus: Welche Medikamente wirken könnten, 24.03.2020, aufgerufen am 24.03.2020]. Надалі термін став твірною основою для групи слів, як-от: *Coronavirusfall* (випадок коронавірусу), *Coronaviruskrise* (криза коронавірусу), *Coronavirusinfektion* (коронавірусна інфекція), *Coronaviruspandemie* (пандемія короновірусу), *Coronavirusdetektiv* (працівник, який за сумісництвом відстежує ланцюги зараження вірусом SARS-CoV-2з метою його зупинення). *Coronavirushotspot* (гострий осередок поширення пандемії COVID-19 з найбільшою кількістю інфікованих чи місце або регіон, де людина має підвищений ризик заразитися коронавірусом), *Coronavirussturm* (надмірно швидке поширення вірусу SARS-CoV-2(під час пандемії).

Цікаво, що укорочена назва захворювання – Corona – відмічена в Глосарії як запозичення з латини.

Найпопулярнішим повним запозиченням з англійської періоду коронавірусу обрано слово "*Lockdown, der*" (період блокування, коли майже вся економічна та соціальна діяльність закривається політичним рішенням для захисту від інфекції). Через притаманне німецькій мові прагнення до якнайточнішого вербального відображення змісту, зазначений термін отримав чисельні уточнення, як-от: *weicher Lockdown* (син. *Lockdown light*) (період полегшеного блокування), *lokaler Lockdown* (місцеве блокування), *Teillockdown* (часткове блокування), *harter Lockdown* (жорсткий період блокування, коли майже вся економічна та соціальна діяльність закривається політичним рішенням (для стримування епідемії), а дотримання цього правила суворо контролюється). Схоже запозичення – *Shutdown, der* – не отримало такого широкого розповсюдження в німецькій мові.

Серед інших популярних запозичень ми відзначаємо такі, як-от: *Holistay* (син. *Staycation*) (канікули, які проводяться не далеко (не за кордоном), а у власному будинку (чи в безпосередній близькості), *Homeworker* (той, хто працює вдома), *Smartwork* (нові форми роботи, в яких гнучкість та продуктивність праці співробітників підвищується за допомогою використання сучасних технологій, програмного забезпечення та нових форм організації праці), *Hotspot* (точка гострого вогнища поширення хвороби, точка з найбільшою кількістю хворих), *Exit-Strategie* (план виходу з певної ситуації), *Watchparty* (звичайний перегляд фільмів, серіалів, телевізійних шоу та т.п. з родиною, друзями, знайомими на відстані), *coronaesk* (нагадування про правила (які деякі вважали безглуздими або надмірними) під час пандемії COVID-19), Dashboard (графічний користувальницький інтерфейс, який поєднує, обробляє та візуалізує інформацію або дані з різних джерел) та ін.

Слід зазначити, що у багатьох випадках відмічено запозичення з англійської не лише самої лексеми, а й її граматичної форми, яка не є характерною для німецької мови. Це стосується насамперед запозичення

герундія, який в англійській мові являє собою не особову форму дієслова, що виражає назву дій (відповідник в німецькій – субстантивований інфінітив, через що англомовні запозичення герундію відносять в німецькій до іменників середнього роду). Наприклад: *Homeworking, das* (професійна діяльність, яка здійснюється вдома із використанням сучасних засобів масової інформації та телекомунікації), *Smartworking, das* (діяльність з використанням сучасних технологій, програмного забезпечення та нових форм організації праці), *Weaning, das* (повільне відлучення пацієнта від реанімації від штучної вентиляції легенів), *Cocooning, das* (відхід від суспільного життя до приватної сфери; свідоме ховання у власній затишній квартирі, доступ до якої обмежено), *Homeschooling, das* (навчання дітей шкільного віку в домашніх умовах), *Screening, das* ([мед] систематичний огляд великої кількості людей, предметів та інформації відповідно до визначених критеріїв) та ін.

У процесі опрацювання Глосарію ми відмітили, що почасти можуть запозичуватися англомовні скорочення та абревіатури, серед яких найвживанішою є лексема COVID-19 – англомовне скорочення від *Corona Virus Disease* (захворювання на коронавірус), де число 19 вказує на рік (2019), в якому було зареєстровано перший випадок хвороби. Наприклад, в тексті: "Nach Angaben der der Weltgesundheitsorganisation (WHO) wird die in Europa im Februar 2020 erstmals auftgetretene Lungenerkrankung aus China, die durch ein Coronavirus verursacht wird, Covid-19 (abgekürzt aus dem Englischen: Corona Virus Disease 2019) genannt" [Lungenärzte im Netz – Covid-19: Ursachen, aufgerufen am 01.04.2020].

Наступними запозиченими з англійської абревіатурами є інша назва захворювання - *SARS-CoV-2* (*severe acute respiratory syndrome coronavirus 2*), що означає «важкий гострий респіраторний синдром коронавірусу 2» та PCR (*polymerase chain reaction*) - ланцюгова реакція полімерази, які увійшли в німецький лексикон ще в 1996 році. Зазначені фахові абревіатури виступають також складовим компонентом новоутворених композит, наприклад *COVID-19-Erkrankung, COVID-19-Patient, COVID-19-Toter чи SARS-CoV-2-Pandemie, SARS-CoV-2-Fall, PCR-Methode, PCR-Test*.

Також активно затребуваними в німецькій мові стали прямі запозичення англомовних усталених скорочень (синтаксичні запозичення), оскільки вони відповідають притаманному їй тяжінню до економії мовних засобів. У Глосарії ми знаходимо цілу низку таких запозичень:

- *Home-Work-out* (фітнес-тренування, що проводяться вдома);
- *Corona-Drive-in* (мобільна станція, яка виїжджає, щоб перевірити можливе зараження коронавірусом SARS-CoV-2);
- *Drive-in-Club* (місцевість, облаштована для музичних та танцювальних заходів, який відвідують гості, сидячи у власному автомобілі);
- *Drive-in-Test* (перевірка можливого зараження коронавірусом SARS-CoV-2, при якому ви проїжджаєте через мобільну станцію). Сюди ж *Drive-in-Teststation, Drive-in-Testzentrum;*

- *Corona-App* (синоніми: *Corona-Warn-App, Tracing-App, Corona-Tracing-App*) (комп'ютерна програма, яка використовується для відстеження ланцюгів зараження під час пандемії COVID-19, яку можна завантажити на комп'ютері чи смартфоні) та ін..

Другий тип запозичень – це запозичення словотвірних форм чи окремих лексичних елементів, з подальшим їх пристосуванням до фонетичних, граматичних та словотворчих норм німецької мови, які використовуються переважно для уточнення основного поняття та утворення похідних від нього слів (серійні похідні), як-от:

- *Lockdowner* (політик, який особливо рішуче закликав припинити майже всю економічну та соціальну діяльність на певний період під час пандемії COVID-19));

- *lockdowngeplagt* (постраждалий від блокування через масштабне припинення економічної та соціальної діяльності (під час пандемії COVID-19));

- *gelockdownt* (широке припинення будь-якої економічної та соціальної діяльності для стримування епідемії)).

Морфемне переоформлення на ґрунті адаптації отримала також група запозичених з англійської мови дієслів, які активно використовуються у часи корона вірусу, як-от: англійські*: to fix – fixen, to float – floaten, to lease – leasen, to manage – managen,, to soft – soften, to transfer, – transferieren, to trand – trandieren.*

Інколи запозичені лексеми отримують в німецькій мові зовсім інше значення, ніж вони мали в англійській, тоді такі запозичення дифінюються як "псевдоангліцизми" або семантичні відхилення. Найяскравішими прикладами таких запозичень є широко розповсюджені в німецькій (як і в інших мовах) слова *Home-Office* і *Social Distancing.*

Німецькомовна лексема *Home-Office* штучно утворена шляхом калькування з англійських слів *home* (нім. *Zuhause, Wohnung*) і *office* (нім. *Büro, Geschäftsstelle*). Наприклад, у реченні: "Im Heimbüro, neumodisch Home-Office genannt, kämpft bisweilen der technische Fortschritt mit seinen vielfältigen Errungenschaften gegen den beschränkten Platz auf oder neben dem Schreibtisch" [Frankfurter Allgemeine Zeitung, 08.08.2000]. Однак в англійській мові це словосполучення є сталою лексемою, яка називає департамент уряду Великобританії, який відповідає за імміграцію, безпеку та правоохоронні органи.

Social Distancing або німецькомовна калька *soziale Distanzierung* використовується в німецькій мові в протилежному значенні, оскільки означає не соціальне відчуження (як в англійській), а лише просторове дистанціювання між людьми, маючи на увазі розвиток чи поглиблення соціальних контактів шляхом використанням сучасних засобів зв'язку чи соціальних медіа.

Також слово *Corona-Party*, наразі із семантикою англомовного поняття (вечірки під час пандемії корона вірусу з дотриманням необхідних правил), отримало в німецькій мові ще й інше, кардинально відмінне значення: спеціальна зустріч, на якій заражені та неінфіковані люди цілеспрямовано збираються разом, щоб пришвидшити

розповсюдження коронавірусу та швидше здійснити імунізацію серед населення. Наприклад, у тексті: "Im Internet kursieren Hinweise auf Corona-Partys: Treffen mit viel Spaß und Schnaps. Das Motto: Lieber jetzt anstecken, dann hab' ich's hinter mir". [Warum Coronapartys purer Egoismus sind, 18.03.2020, aufgerufen am 03.04.2020]

Третім типом запозичень є штучні запозичення або ж слова утворені з різномовних морфем, які виступають компонентами одного складного слова – композити. Композити, до складу яких входять елементи з різних мов, називають також гібридами. Найпродуктивнішим гібридом, який зазнав широкого розповсюдження в часи пандемії коронавірусу, ми визначаємо композиту з першим англомовним компонентом *Online* – (походить з 1999 року, зараз налічує 55 слів найчастотнішими серед яких є: *Online-Angebot, Online-Apotheke, Online-Ausgabe, Online-Bestellung, Online-Betrieb, Online-Dienst, Online-Formular Online-Geschäft, Online-Handel, Online-Kommunikation, Online-Plattform Onlineausgabe, Online-Portal, Onlinebanking, Onlinebroker Onlinekommunikation, Onlinemarketing, Onlineshop, Onlineshopping Onlinespiel, Onlineverhalten, Onlinewerbung, Onlinezeitung*).

Слід зазначити, що словосполучення прикметника та іменника, що походять з англійської мови, мають зазвичай писатися разом, однак часто задля спрощення читання в цих композитах використовується дефіс.

Серед інших композит з першим англомовним компонентом популярними є *Desinfektionsspray, das/der* (спрій-дезінфектор), *Outdoorklasse* (місце, яке можна використовувати для навчання поза спеціально відведеними будівлями (на відкритому повітрі), *Home-Coming-Garantie* (гарантія повернення додому, гарантія перевезення мандрівників назад під час пандемії COVID-19, навіть якщо обмеження на поїздки діють в пункті призначення або країні проживання), *Homeofficepauschale* (фіксована (планова) фінансова пільга від міністерства внутрішніх справ для працівників, яку можна вирахувати з оподатковуваного доходу), *Appgesetz* – закон, який регулює цифрові медичні рецепти та медичні пропозиції та захист даних. Інколи німецькомовний компонент дублюється англомовним, наприклад: *COVID-19-Gehirn* та *Covid-19-Brain* (постійні когнітивні порушення, що виникають в результаті захворювання, спричиненого корона вірусом) чи *Pop-up-Bikelane* та *Pop-up-Radweg*, що означає додаткову тимчасову вело доріжку, створену під час пандемії COVID-19, яка дозволяє дотримуватися правил просторової відстані та звільняти місцевий громадський транспорт.

Набагато рідшими є композити з першим німецькомовним компонентом, наприклад: *Wohnzimmer-Work-out* (тренування вдома).

Є поодинокі випадки, коли запозичене з англійської мови слово додається до сталої німецької конструкції: *auf Hold setzen/stellen* (тимчасово припинити або призупинити (власну) здебільшого економічну діяльність).

Таким чином, запозичення з англійської мови у Глосарію пандемії коронавірусу спричинене прагматичними потребами німецької мови найточніше відобразити ті зміни, яких вона призвела у повсякденному житті. Найпоширенішими соціолектами часу коронавірусу є змішані композити-неологізми, побудовані з англійських та німецьких компонентів, та слова, що складаються з раніше запозичених морфем у нових комбінаціях. Такі неологізми розширюють експресивно-стилістичні можливості німецького дискурсу. Окремі з них частково асимілюються, пристосовуються до орфографічних та морфологічних норм німецької мови. Перспективним ми вважаємо більш детальне дослідження кожної з груп англомовних запозичень у порівняльному аспекті.

Список використаної літератури

1. Соціолект. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ "Академія", 2007. Т. 2 : М – Я. **2. DWDS-Themenglossar** zur COVID-19-Pandemie. Режим доступу: https://www.dwds.de/themenglossar/Corona#glossar-C. **3. Sprache** in Zeiten von Corona. Режим доступу: https://www.forschung-und-lehre.de/zeitfragen/sprache-in-zeiten-von-corona-2624/. **4. Neuer** Wortschatz rund um die Coronapandemie. Режим доступу: https://www.owid.de/docs/neo/listen/corona.jsp#

References

1. Kovaliv Yu. I. (Eds.). (2007). Sociolect. Literaturoznavcha encyklopediia [Sociolect. Literary encyclopedia]. (Vols. 2). Kyiv: VTS "Akademiia" [in Ukrainian]. **2. DWDS-Themenglossar** zur COVID-19-Pandemie. Retrieved from https://www.dwds.de/themenglossar/Corona#glossar-C. **3. Sprache** in Zeiten von Corona. Retrieved from https://www.forschung-und-lehre.de/zeitfragen/sprache-in-zeiten-von-corona-2624/. **4. Neuer** Wortschatz rund um die Coronapandemie. Retrieved from https://www.owid.de/docs/neo/listen/corona.jsp#

Кобзар О. І. Особливості запозичень з англійської в німецькомовному глосарії часу пандемії ковід-19

У статті розкрито актуальні зміни у словниковому складі німецької мови, спричинені вимушеними умовами існування в новій реальності пандемії коронавірусу. Увагу зосереджено на новоутворених чи ре-актуалізованих англіцизмах, способі їх творення та особливостях функціонування. Зазначено, що використання запозичень з англійської мови у Глосарії пандемії коронавірусу спричинене прагматичними потребами німецької мови найточніше відобразити зміни в соціальному житті, послуговуючись притаманними їй принципами економії мови. Найпоширенішими соціолектами часу коронавірусу є змішані композити-неологізми, які складаються з англійських та німецьких

компонентів, почасти з раніше запозичених морфем у нових комбінаціях/значеннях.

Ключові слова: соціолекти, англіцизми, глосарій пандемії коронавірусу, композити-гібриди, абревіатури.

Кобзарь Е. И. Особенности заимствований из английского в немецкоязычном глоссарии времени пандемии ковид-19

В статье раскрыты актуальные изменения в словарном составе немецкого языка, вызванные вынужденными условиями существования в новой реальности пандемии коронавируса. Внимание сосредоточено на новых или ре-актуализированных англицизмах, способе их создания и особенностях функционирования. Отмечено, что использование заимствований из английского языка в Глоссарии пандемии коронавируса вызвано прагматическими потребностями немецкого языка точно отразить изменения в социальной жизни, пользуясь присущими ей принципами экономии языка. Наиболее распространенными социолектами времени коронавируса являются смешанные композиты-неологизмы, построенные из английских и немецких компонентов, и слова, состоящие из ранее заимствованных морфем в новых комбинациях/ значениях.

Ключевые слова: социолекты, англицизмы, глоссарий пандемии коронавируса, композиты-гибриды, аббревиатуры.

Kobzar O. I. Features of borrowings from English in the German-language glossary of the Covid-19 pandemic

The article is dedicated to the study of the current changes in the vocabulary of the German language, caused by the forced conditions of existence in the new reality of the coronavirus pandemic. Attention is focused on newly formed or re-actualized Anglicism, the way of their creation and peculiarities of functioning. It has been noted that the use of borrowings from the English language in the Glossary of the Coronavirus Pandemic is caused by the pragmatic needs of the German language to most accurately reflect changes in social life, using its inherent principles of language economy. The most common sociolects of the coronavirus period are mixed neologism composites, constructed from English and German components, and words consisting of previously borrowed morphemes in new combinations. Such neologisms expand the expressive and stylistic possibilities of German discourse. Some of them are partially assimilated, adapted to the spelling and morphological norms of the German language. We consider that a more detailed study of each English borrowings group in a comparative aspect is promising.

Key words: sociolect, Anglicism, glossary of coronavirus pandemic, hybrid composites, abbreviations.

Стаття надійшла до редакції 26.10.2020 р.
Стаття прийнята до друку 28.10.2020 р.
Рецензент – д. пед. н., проф. Шехавцова С. О.